

การศึกษาวิเคราะห์ภาพยนตร์แนววิทยาศาสตร์ที่สะท้อนภาพสังคม

THE ANALYSIS OF SOCIAL REFLECTION ON SCI-FI MOVIE FOR A SCREENPLAY

วัชรินทร์ เทียนเงิน. *วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.*

อานิก ทวีชาชาติ. *วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.*

Watchareephron Tainngern. *College of Communication Arts. Rangsit University.*

Anick Thavichachart. *College of Communication Arts. Rangsit University.*

Email: watchareeforwork@gmail.com

Received: 19 April 2021 ; Revised: 25 June 2021 ; Accepted: 22 October 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมุ่งเน้นในการวิเคราะห์ภาพยนตร์ที่สะท้อนสังคมเพื่อนำมาปรับใช้ในการสร้างสรรค์บทภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสะท้อนสังคม ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเกี่ยวกับภาพยนตร์กับการสะท้อนภาพของสังคม แนวคิดการโหยหาอดีตและแนวคิดการปรับตัวโดยการใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเองมาเป็นแนวทางในการศึกษา และสนับสนุนผลการวิเคราะห์ รวมถึงได้นำทฤษฎีการเล่าเรื่องและทฤษฎีสัญญาวิทยามาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสรรค์บทภาพยนตร์

ผลการวิจัยพบว่าภาพยนตร์สะท้อนสังคมนั้นสามารถเป็นภาพยนตร์ได้ทุกประเภท โดยบทบาทของภาพยนตร์สะท้อนสังคมจะช่วยบอกเล่าสิ่งที่ต้องการจะให้สังคมรับรู้ ผลการศึกษาวิธีการเล่าเรื่องในภาพยนตร์บ่งชี้ให้เห็นว่า ภาพยนตร์มีการดำเนินเรื่องที่เน้นให้เห็นถึงปัญหาของตัวละครหลักตั้งแต่เปิดเรื่อง ตัวละครหลักมีการพัฒนาเหตุการณ์ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิมไปสู่สิ่งใหม่ที่ไม่คุ้นเคย การยุติของเรื่องราวส่วนมากมักจบโดยไม่มีข้อยุติชัดเจนว่ามีความสุข แต่เน้นให้เห็นถึงการปล่อยวาง ส่วนฉากเป็นฉากธรรมชาติและฉากประติมากรรมที่มีความสอดคล้องกับประเทศและยุคสมัยนั้นๆ ภาพยนตร์นำเสนอ และตัวละครหลักมักจะมีการคิดถึงอดีตที่ผ่านมา มีการโหยหาความสัมพันธ์ที่จบไปแล้ว และพบว่าตัวละครหลักจะมีวิธีการปรับตัวกับปัญหาที่พบเจอได้ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ครอบครัว, ภาพยนตร์สะท้อนสังคม, การวิเคราะห์ภาพยนตร์

Abstract

The main purpose of this research is to analyze the film as a reflection of society in order to create screenplay through textual and content analysis. Social reflection on film, the nostalgia and the adaptation by using defense mechanism theories are the study guidelines and tools for supporting analysis results along with storytelling and semiology theories.

Results show that all types of film can be the reflection of society, these films' role mainly inform the society about things that it needs to know. The film also emphasizes the problem of the character since the beginning of the film. The main character has changed from the old to the new and unfamiliar thing. The end of the story is vague and can't tell whether it's a happy ending, mostly it shows the part of letting go. The nature and artificial scenes harmonize with the country and the period of time that the film presents. Besides, the main character always think of the bygone, long for the past relationship and seems to adapt differently depend on the problem.

Keywords: Family, Reflection on Society Film, Analysis of Film

บทนำ

ภาพยนตร์เป็นศิลปะเพื่อให้ความบันเทิงชนิดหนึ่งที่มีการแพร่หลายไปทุกชาติทุกภาษา ได้รับความนิยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ภาพยนตร์จึงสามารถใช้สะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมืองและสภาพเศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัยได้อย่างมีชั้นเชิง มีบทบาทในการให้ความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสารที่สามารถโน้มน้าวชักจูงใจ การสร้างทัศนคติไม่ว่าภาพยนตร์จะถูกสร้างด้วยจุดประสงค์ใด ภาพยนตร์จะทำหน้าที่เป็นกระจกเงา เป็นสำนักและเป็นผู้ศึกษาความเป็นไปของสังคม (Tomasz Warchol, 1984) ภาพยนตร์จึงถือว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อสังคม เพราะได้บอกเล่าถึงปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจและมีความสำคัญประการหนึ่งที่นักวิชาการทางสังคมวิทยาและองค์การภาครัฐให้ความสนใจคือปัญหาสังคม ซึ่งสังคมไทยก็เป็นเช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทั่วโลกที่มีปัญหา เพราะทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานทำให้เกิดปัญหาสังคมได้ ปัญหาสังคมอาจมีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อสังคมในระดับและขอบเขตที่แตกต่างกัน เช่น ระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก เป็นต้น (นิสร เดิมชัยชนโชติ, 2561)

Rabb และ Selznick, 1965 (อ้างถึงในนวมินทร์ รัตนพงศ์ธระ, สานิตย์ ฤทธิมนตร์และชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, 2561) ได้อธิบายว่า ปัญหาสังคม คือปัญหาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ในสังคมในลักษณะที่ขัดต่อระเบียบของสังคม หรือปัญหาสังคมเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและความต้องการขั้นมูลฐานของสังคม เกิดจากผลของความสัมพันธ์ของคนกลุ่มหนึ่งซึ่งกระทบกระเทือนต่ออีกกลุ่มหนึ่ง โดยที่สังคมไม่สามารถจะควบคุมบุคคลให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้ ซึ่งปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว ทำให้ผู้สร้างสรรคสนใจเกี่ยวกับภาพยนตร์สะท้อนสังคม เนื่องจากภาพยนตร์สะท้อนสังคมมีหน้าที่สะท้อนความเป็นไปที่เกิดขึ้นในสังคม โดยภาพยนตร์ไทยยังคงทำหน้าที่ได้ดีมาตั้งแต่อดีต หากแต่ในปัจจุบันวิธีการสื่อสารในการสะท้อนภาพอาจจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดและดูรุนแรงมากขึ้น ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและไม่ว่าจะอย่างไรภาพยนตร์ไทยก็ทำหน้าที่สะท้อนภาพปัญหา หรือเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวออกมาอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะปรากฏอยู่ในรูปแบบของภาพยนตร์แนวใดก็ตาม และก็ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในสื่อที่ใช้สะท้อนบริบทที่เกิดขึ้นจริงของสังคมในยุคนี้ๆ ได้เป็นอย่างดี อันเป็นหัวใจหลักของภาพยนตร์ประเภทนั่นเอง (นิสร เดิมชัยชนโชติ, 2561)

ทั้งนี้ ผู้สร้างสรรคี่จึงมีความสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์ภาพยนตร์สะท้อนสังคม โดยผู้สร้างสรรคี่ได้ศึกษาทฤษฎีการเล่าเรื่อง ทฤษฎีสัญญาวิทยา ศึกษาแนวคิดเรื่องภาพยนตร์กับการสะท้อนภาพของสังคม แนวคิดการโหยหาอดีต และแนวคิดการปรับตัวโดยการใช้อกลไกป้องกันตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเขียนบทภาพยนตร์สะท้อนสังคม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพยนตร์สะท้อนสังคมที่เล่าผ่านความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจลา การสูญเสีย เพื่อสร้างสรรคี่บทภาพยนตร์ที่นำเสนอเกี่ยวกับการสะท้อนสังคมในด้านของความสัมพันธ์ของมนุษย์ ทั้งแบบคนรักและครอบครัว รวมถึงการปรับตัวในการใช้ชีวิตอยู่ต่อได้ในวันที่ต้องพบเจอกับความสูญเสีย

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

1. ทฤษฎีการเล่าเรื่อง (Narrative) ช่วยให้การเขียนบทภาพยนตร์ออกมาสมบูรณ์แบบ ครอบมืองค์ประกอบการเล่าเรื่อง ได้แก่ ซินอพอสิส (Synopsis) โครงเรื่อง (Treatment) บทภาพยนตร์ (Script) ตัวละคร (Character) เรื่องย่อ (Plot) ฉาก (Setting) บทสนทนา (Dialogue) มุมมองในการเล่าเรื่อง (Point of View) และ แก่นเรื่อง (Theme)

2. ทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiology) Ferdinand De Saussure (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2547) นักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ชาวสวิส ได้ขยายการศึกษาให้กว้างกว่าแค่ “ภาษา” ว่ายังมีระบบสัญลักษณ์รูปแบบอื่นๆ ที่สามารถแสดงความหมายและความคิดของผู้ส่งสารได้ เช่น ภาษาใบ้ พิธีกรรม สัญลักษณ์อาหารการเจ็บป่วย เป็นต้น กล่าวคือทุกสิ่งทุกอย่างสามารถจะเป็นสัญลักษณ์ได้หากถูกนำมาใช้แสดงความหมายได้

3. แนวคิดเรื่องภาพยนตร์กับการสะท้อนภาพของสังคม (Movie as Reflection) บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2533) ได้กล่าวว่าภาพยนตร์เป็นสื่อแขนงหนึ่งที่ทำหน้าที่ “สะท้อนภาพของสังคม” เพราะเป็นสื่อที่มีการกระจายอย่างกว้างขวาง มีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้ชมจำนวนมาก จึงถือว่าภาพยนตร์จำเป็นต้องตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมและยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจสังคมนั้นได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

4. แนวคิดการโหยหาอดีต (Nostalgia) Fredric Jameson (อ้างถึงใน พัฒนา กิตติอาษา, 2546) ได้กล่าวว่าการโหยหาอดีตหรือถวิลหาอดีต เป็นวิธีการมองโลกหรือวิธีการให้ความหมายแก่ประสบการณ์ชีวิตมนุษย์อย่างหนึ่ง โดยเน้นความสำคัญของจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนใน “ปัจจุบันขณะ” ที่มีต่ออดีตที่ผ่านมาไปแล้ว

5. แนวคิดการปรับตัวโดยใช้อกลไกป้องกันตนเอง (Adjustment by Defense Mechanisms) Sigmund Freud (อ้างถึงใน เดิมศักดิ์ คทวนิช, 2546) นักจิตวิทยาในกลุ่มจิตวิเคราะห์ กล่าวว่ากลไกในการป้องกันตนเองจะเกิดขึ้นในระดับจิตได้สำนึก แต่จะเลือกแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับแบบแผนบุคลิกภาพของแต่ละคนได้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

5.1 แบบสู้สถานการณ์ เป็นการปรับตัวโดยใช้วิธีการเผชิญหน้ากับอุปสรรค จึงเป็นการปรับตัวที่สร้างสรรคี่และทำลาย ได้แก่ ก้าวร้าวทางตรง (Direct Aggression) และก้าวร้าวทางอ้อม (Indirect Aggression)

5.2 แบบหนีสถานการณ์ เป็นการปรับตัวโดยใช้วิธีการทำให้ตนเองพ้นจากอุปสรรค เนื่องจากไม่สามารถทนเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรคหรือปัญหาเหล่านั้น ได้แก่ เกาะกีดกอด (Repression) การฝันกลางวัน (Day Dreaming) การถดถอยสู่วัยที่ผ่านมา (Regression) การหลบหนี (Withdrawal) การต่อต้าน (Nagativism) และ การปฏิเสธไม่ยอมรับความจริง (Denial)

5.3 แบบประนีประนอมสถานการณ์ เป็นการปรับตัวโดยใช้วิธีการพบกันคนละครึ่งทาง ระหว่างจะสู้หรือจะหนี จึงเป็นวิธีการในการหาวิธีใหม่หรือเป้าหมายใหม่ ได้แก่ การชดเชย (Substitution) การแสดงพฤติกรรมตรงข้ามกับความ เป็นจริง (Reaction Formation) การกล่าวโทษผู้อื่น (Projection) การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) การเลียนแบบ (Identification) การติดชะงัก (Fixation) สำนึกบาป (Undoing) อวดความฉลาดรอบรู้ (Intellectualization) และการแสดงความเจ็บป่วยหรือพิการทางร่างกาย (Physical Ailment or Conversion Reaction)

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวเคราะห์นี้มุ่งศึกษาภาพยนตร์ ภาพยนตร์ชุด และภาพยนตร์อนิเมชันที่สะท้อนสังคม ผลิตจากประเทศฝั่งตะวันตกและประเทศฝั่งตะวันออก ซึ่งเผยแพร่ตั้งแต่ปี 2013 - 2019 จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ Her (2013), Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back (2013), I Am Mother (2019) และ Hello World (2019) โดยศึกษาจากวิทัศน์ภาพยนตร์ และเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับภาพยนตร์

สรุปผลการศึกษา

จากการสำรวจและวิเคราะห์ภาพยนตร์สะท้อนสังคม ผู้สร้างสรรคดีได้เลือกหัวข้อที่สำคัญและสอดคล้องกับการเขียนบทภาพยนตร์ โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

1. ตัวละคร (Character) ตัวละครหลักในภาพยนตร์สะท้อนสังคม มีลักษณะสังคมอยู่ในครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง มีการประกอบอาชีพเพื่อที่จะหารายได้มารับผิดชอบตัวเอง เป็นลักษณะทางสังคมที่พบเห็นได้ทั่วไปในสังคม ซึ่งภาพยนตร์ได้สะท้อนภาพให้เห็นถึงความเป็นไปของสังคมความเป็นจริง ในภาพยนตร์เรื่อง Her, Hello World และ Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back ตัวละครหลักต่างต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงดูตัวเอง แม้กระทั่งตอนที่ชีวิตประสบกับปัญหาส่วนตัว ก็ยังคงต้องดำรงอาชีพต่อไป นอกจากนี้ตัวละครหลักจากภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่องยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้ชีวิตคนเดี่ยวตามสถานที่ต่างๆ เสมือนเป็นการเล่าเรื่องให้ผู้ชมรู้สึกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์นั้นไม่ต่างจากสังคมหรือตัวตนที่เป็นอยู่

2. เรื่องย่อ (Plot)

2.1 บทเปิดเรื่อง ภาพยนตร์สะท้อนสังคม มักจะมีการชักจูงความสนใจจากผู้ชมหลากหลายรูปแบบแตกต่างกัน ในภาพยนตร์เรื่อง Her และ Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back เปิดเรื่องด้วยการแนะนำตัวละครหลัก ภาพยนตร์เรื่อง I Am Mother เปิดเรื่องด้วยการแนะนำเหตุการณ์และสถานที่ ภาพยนตร์เรื่อง Hello World เปิดเรื่องด้วยเวลา แม้ว่าภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่อง จะมีการปูเรื่องเปิดคนละประเด็น แต่ทุกเรื่องก็สามารถสร้างบริบทให้ภาพยตร์ได้มีความน่าสนใจ และสร้างความอยากรติดตามเนื้อเรื่องต่อไปว่าจะดำเนินไปในทิศทางไหน

2.2 การพัฒนาเหตุการณ์ ภาพยนตร์ทุกเรื่องมีการพัฒนาเหตุการณ์เพื่อให้เรื่องราวได้ดำเนินต่อไปอย่างสมเหตุสมผล ด้วยการเพิ่มปัญหา หรือสร้างความขัดแย้งให้กับตัวละครหลักภาพยนตร์เรื่อง Her และ Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back มีการพัฒนาเหตุการณ์ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ขึ้นมาเพื่อชดเชยความสัมพันธ์ที่สูญเสียไป ภาพยนตร์เรื่อง I Am Mother และ Hello World พัฒนาเหตุการณ์ด้วยการสร้างเรื่องราวให้กับตัวละครเพื่อให้ได้ฝ่าฟัน ซึ่งการพัฒนาเหตุการณ์จากภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่อง ช่วยให้เหตุการณ์ในภาพยนตร์มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาไปสู่ขั้นต่อไป

2.3 ภาวะวิกฤติและการคลี่คลาย ภาพยนตร์ทุกเรื่องดังกล่าวมีภาวะวิกฤติและการคลี่คลายที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไป ภาพยนตร์เรื่อง Her และ ร็อง Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back มีภาวะวิกฤติที่ต้องทบทวนถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นว่าจะดำเนินไปในทิศทางทางไหน แต่ถูกคลี่คลายด้วยการยอมรับความจริง เรื่อง I Am Mother และ Hello World มีภาวะวิกฤติด้วยการที่ต้องรู้ความจริงที่ไม่เคยรู้มาก่อน ทำให้เกิดการผิดหวังกับคนที่เชื่อใจ แต่ถูกคลี่คลายด้วยการเข้าใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ภาพยนตร์สะท้อนสังคม มักมีภาวะวิกฤติที่นำไปสู่จุดที่ตึงเครียด เพื่อดำเนินไปถึงจุดที่แตกหักเพื่อปบปับบังคับให้ตัวละครต้องตัดสินใจ และหลังจากนั้นปมปัญหาก็จะได้รับการคลี่คลายลง

2.4 การยุติของเรื่องราว ภาพยนตร์สะท้อนสังคมนั้นมีการยุติเรื่องราวทั้งแบบสมหวังและไม่สมหวัง ภาพยนตร์เรื่อง Hello World ยุติเรื่องราวด้วยความสุขสมหวัง ส่วนภาพยนตร์เรื่อง Her, Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back และ I Am Mother ยุติเรื่องราวแบบไม่สมหวัง ซึ่งภาพยนตร์สะท้อนสังคมถึงจะมีการยุติเรื่องราวหลายรูปแบบ แต่ทุกเรื่องมักจะแสดงถึงการเติบโตของตัวละครในทางที่ดีขึ้น มีการยอมรับความจริงให้กับความเสียใจที่ได้ประสบพบเจอ

3. ฉาก ฉากในภาพยนตร์มีทั้งฉากในโลกอนาคตอันใกล้และอนาคตอันไกล ภาพยนตร์เรื่อง Her, Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back และ Hello World เป็นฉากของอนาคตอันใกล้ ที่ยังอ้างอิงจากสภาพแวดล้อมตึกรามบ้านช่อง ฉากที่เป็นธรรมชาติเหมือนปัจจุบัน แต่จะมีฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์เพิ่มเข้ามาให้มีความทันสมัยมากขึ้น แต่ยังคงมีความกลมกลืนอยู่ ส่วนภาพยนตร์เรื่อง I Am Mother เป็นฉากของอนาคตอันไกล เป็นสถานที่ที่ไม่เหมือนปัจจุบัน เป็นการสร้างฉากขึ้นมาใหม่ ซึ่งภาพยนตร์สะท้อนสังคมทุกเรื่องและผู้สร้างสรรคดีได้ทำการศึกษาวิเคราะห์นั้น จัดอยู่ในภาพยนตร์ประเภทบันเทิงคดีวิทยาศาสตร์ จึงมีฉากที่แสดงถึงความทันสมัยของเทคโนโลยีในโลกอนาคต

4. ลักษณะของบทสนทนา ภาพยนตร์สะท้อนสังคมทุกเรื่องดังกล่าวมีลักษณะบทสนทนาที่ชัดเจน แสดงออกถึงบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัยของตัวละครออกมาอย่างชัดเจน ทำให้คนดูสามารถคาดเดาคำความคิดอ่านของตัวละครได้จากบทสนทนา ซึ่งทุกเรื่องมีการสร้างบทสนทนาที่ละเอียดและลึกซึ้ง แสดงให้เห็นว่าบทสนทนานั้นมีความสำคัญต่อภาพยนตร์ประเภทนี้

5. การแสดงออกทางสัญลักษณ์ในภาพยนตร์ ภาพยนตร์สะท้อนสังคมทุกเรื่องดังกล่าว ได้มีการแสดงออกทางสัญลักษณ์ผ่านตัวละครทุกเรื่อง แต่มีการแสดงออกที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมของบริบทในภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ ภาพยนตร์เรื่อง Her แสดงรหัสประเภท Elaborated Code เรื่อง Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back แสดงรหัสประเภท Representational Code เรื่อง I Am Mother แสดงรหัสประเภท Conventional Code และ เรื่อง Hello World แสดงรหัสประเภท Restricted Code ซึ่งการแสดงออกทางสัญลักษณ์จากภาพยนตร์สะท้อนสังคมแสดงออกได้มากกว่าการใช้ภาษา แต่สามารถแสดงออกผ่านวัตถุสถานที่ ช่วงเวลา กล่าวได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวล้วนสามารถนำมาใช้แสดงออกแทนความหมายได้

6. สิ่งที่ภาพยนตร์นำเสนอให้เห็น โดยภาพยนตร์สะท้อนสังคมทุกเรื่องดังกล่าว ต่างมีการสะท้อนสังคมในมุมมองที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ซึ่งทุกเรื่องจะทำให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงการดูแลรักษาความสัมพันธ์ ทั้งความสัมพันธ์ของคู่รักและความสัมพันธ์ของครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ภาพยนตร์สะท้อนสังคมต้องการจะสื่อให้กับผู้ชม ที่นอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังต้องให้ประโยชน์และสาระแก่ผู้ชม

7. การโยนหาอดีตในเรื่อง ภาพยนตร์สะท้อนสังคมทุกเรื่อง มีการโยนหาอดีตหรือคิดถึงเรื่องราวที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งล้วนเป็นความคิดถึงในสิ่งที่คุ้นเคย เช่น การที่เคยใช้ชีวิตประจำวันร่วมกัน ภาพยนตร์เรื่อง Her, Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back, I Am Mother และ Hello World แสดงให้เห็นว่าแม้ความสัมพันธ์จะไม่ได้ราบรื่นตลอดเวลา อาจมีวันที่ทะเลาะหรือบาดหมางกัน แต่สุดท้ายแล้วเรื่องราวเหล่านั้นทั้งสุขและทุกข์ ก็ไม่อาจลบไปจา

กความทรงจำได้อย่างหมดจด ซึ่งการโหยหาอดีตเป็นทั้งความสุขและความทุกข์เพราะบางครั้งการคิดถึงอดีตที่ผ่านมาช่วยให้อ自己有มีความสุข แต่ก็ทำให้ต้องทุกข์ใจได้เช่นกัน เมื่อถูกคิดได้ว่าอดีตเหล่านั้นไม่อาจหวนกลับมาในชีวิตได้อีกครั้ง

8. การปรับตัวที่เห็นในภาพยนตร์ ภาพยนตร์สะท้อนสังคมที่ผู้สร้างสรรคดีได้ทำการศึกษาอันมีการปรับตัวโดยใช้กลไกการป้องกันตนเองที่แตกต่างกัน ภาพยนตร์เรื่อง Her ใช้วิธีการปรับตัวด้วยการหนีสถานการณ์ เช่น การฝันกลางวัน เรื่อง Black Mirror Season 2 ตอน Be Right Back ใช้วิธีการปรับตัวด้วยการสู้สถานการณ์ เช่น การก้าวร้าวต่อบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับปัญหาด้วย เรื่อง I Am Mother ใช้วิธีการปรับตัวด้วยการประนีประนอมสถานการณ์ เช่น การสำนึกบาป และ เรื่อง Hello World ใช้วิธีการปรับตัวด้วยการหนีสถานการณ์ เช่น การไม่ยอมรับความจริง และยังใช้วิธีการปรับตัวด้วยการประนีประนอมสถานการณ์อีกด้วย เช่น การติดชะงัก ยึดติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ยอมเปลี่ยนแปลง โดยภาพยนตร์สะท้อนสังคมทุกเรื่องต่างมีวิธีการปรับตัวที่แตกต่างกัน เพราะการประสบพบเจอกับเหตุการณ์และปัญหา รวมถึงสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทำให้แต่ละตัวละครต้องเรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ของตัวเอง

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์มากล่าวสรุปใจความสำคัญโดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ตัวละครจากภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่องที่ได้นำมาศึกษาล้วนเป็นลักษณะทางสังคมที่พบเห็นทั่วไปในสังคมทุกคนต่างต้องประกอบอาชีพเพื่อรักษาสภาพทางสังคมของตนเองให้ดำรงอยู่ได้ ยกเว้นเพียงตัวละครหลักเรื่อง เรื่อง I Am Mother ไม่ได้มีการประกอบอาชีพ แต่ต้องศึกษาความรู้เพื่อพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่ดีในทุกๆ ด้าน จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2547) ที่ได้กล่าวถึงเรื่องตัวละครไว้ว่าลักษณะตัวละครในภาพยนตร์ย่อมมาจากการนำบุคลิกลักษณะของบุคคลในสังคมมาเป็นต้นแบบ เพื่อให้มีการสะท้อนลักษณะของสังคมเข้าไปในภาพยนตร์ ซึ่งอาจนำมาเสริมแต่งให้ดูกลมกลืนไปกับเรื่องราว เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่คนดู ตัวละครจึงเป็นการสะท้อนค่าความจริงของบุคลิกภาพของคนในแบบต่าง ๆ ออกมา

ในส่วนของเรื่องย่อของภาพยนตร์ที่ได้ทำการศึกษามานั้น แบ่งการวิเคราะห์หรือออกเป็น 4 โครงสร้างหลักด้วยกันอันได้แก่

- 1) การเปิดเรื่องของภาพยนตร์ ทุกเรื่องดังกล่าว มีการชักจูงความสนใจของผู้ชมให้ติดตามเรื่องราวแตกต่างกันแต่มีลักษณะเดียวกันในเรื่องของการดึงดูดให้ผู้ชมเกิดความสนใจที่จะรับชมต่อ
- 2) การพัฒนาเหตุการณ์จากภาพยนตร์ทุกเรื่องดังกล่าวล้วนมีการพัฒนาเหตุการณ์เพื่อให้ตัวละครต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยทุกเรื่องมีการปูเรื่องตอนเริ่มได้อย่างสมเหตุสมผล แต่เมื่อเจอเหตุการณ์ดังกล่าวที่ทำให้เกิดการพัฒนาเหตุการณ์ ทำให้ตัวละครต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ที่ต้องประสบพบเจอ
- 3) ภาวะวิกฤติและการคลี่คลายของภาพยนตร์ในแต่ละเรื่องนั้นมีภาวะวิกฤติที่ต้องเผชิญแตกต่างกัน ส่วนภาวะคลี่คลายเป็นการที่ตัวละครยอมรับความจริงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ชีวิตสามารถดำเนินต่อไปได้ จากการวิเคราะห์ภาวะวิกฤติและการคลี่คลายของภาพยนตร์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น
- 4) การยุติเรื่องราว ภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่องมีทั้งจบแบบสมหวังและจบแบบผิดหวัง ภาพยนตร์ที่จบแบบสมหวัง โดยการจบเรื่องทั้งหมดล้วนถือว่าการแสดงถึงการเติบโตของตัวละครในทางที่ดีขึ้น มีการคลี่คลายปมชัดเจน ทำให้ผู้ชมรู้สึกถึงการมีอยู่ของตัวละครที่พบเจอได้ในชีวิตจริงและการยอมรับความจริงกับความสูญเสียจะช่วยให้ตัวละครเติบโตขึ้น

จากการวิเคราะห์บทเนื้อเรื่องย่อของภาพยนตร์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนสอดคล้องกับทฤษฎีการเล่าเรื่องที่กล่าวถึงโครงสร้างหลักของเรื่อง ที่วางตามลำดับเหตุการณ์อย่างสอดคล้อง มีเหตุผลมีจุดหมายปลายทาง ช่วยให้ไม่หลุดออกจากเค้าโครงหลัก ซึ่งเค้าโครงเรื่องสำคัญนั้นได้แก่บทเปิดเรื่อง (Exposition), การพัฒนาเหตุการณ์ (Rising Action), ภาวะวิกฤต (Climax) และการยุติของเรื่องราว

ในส่วนของลักษณะฉากในภาพยนตร์แต่ละเรื่องเป็นอนาคตอันใกล้ของประเทศ ภาพยนตร์ทุกเรื่องที่มีผู้วิจัยเลือกมาล้วนจัดอยู่ในภาพยนตร์ประเภทบันเทิงคดีวิทยาศาสตร์ จึงมีฉากและสถานที่ที่ผสมผสานระหว่างโลกในปัจจุบันและโลกในอนาคต สิ่งที่เพิ่มเติมจะเป็นฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ อุปกรณ์ประกอบฉากที่มีความทันสมัยถูกสร้างขึ้นมาให้ดูกลมกลืนไปกับฉากและสถานที่ จากการวิเคราะห์การยุติของเรื่องราวของภาพยนตร์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับ ธัญญา สังขพันธ์านนท์ (2539) ที่ได้กล่าวเรื่อง ฉาก (Setting) ไว้ว่าฉากคือสภาพแวดล้อมของตัวละคร โดยเป็นทั้งสถานที่และบรรยากาศที่ตัวละครนั้นๆ อยู่ตามเรื่องราว ซึ่งไม่ได้หมายถึงแต่สถานที่แต่รวมถึงเวลาและสภาพแวดล้อมต่างๆ อย่างที่ปรากฏในเรื่อง ถือได้ว่าฉากมีความสำคัญต่อภาพยนตร์ เพราะช่วยในการสื่อความหมายและช่วยในการสร้างอิทธิพลทางความคิดและการกระทำของตัวละคร

ลักษณะของบทสนทนาในภาพยนตร์ทุกเรื่อง ต่างมีการสื่อสารที่แสดงออกถึงบุคลิกภาพลักษณะนิสัยของตัวละคร สามารถทำให้ผู้ชมคาดเดาความคิดของตัวละครได้จากบทสนทนาจากภาพยนตร์ทุกเรื่องแสดงให้เห็นว่าบทสนทนามีความสำคัญต่อการแสดงออกของตัวละครนั้น ๆ จากการวิเคราะห์ลักษณะของบทสนทนาของภาพยนตร์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับ วีรวัดณ์ อินทรพล (2545) ที่ได้กล่าวถึงการเล่าเรื่องในหัวข้อบทสนทนา (Dialogue) ไว้ว่าบทสนทนา คือ การพูดคุย ถ้อยคำที่ตัวละครใช้เจรจาตอบโต้กัน เป็นการแสดงออกของตัวละคร ที่ช่วยสื่อถึงความคิดและความรู้สึกของตัวละคร

การแสดงออกทางสัญลักษณ์ในภาพยนตร์ ภาพยนตร์ทุกเรื่องดังกล่าว มีการแสดงออกทางสัญลักษณ์ผ่านตัวละครที่แตกต่างกัน แต่แสดงรหัสที่ต้องการจะสื่ออย่างชัดเจน จากการวิเคราะห์การแสดงออกทางสัญลักษณ์ในภาพยนตร์ที่กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยา (Semiology) ที่กล่าวไว้ว่าสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากเพื่อให้มีความหมายโดยสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์นั้น อาจจะเป็นวัตถุสิ่งของ และสัญลักษณ์ที่รู้จักกันมากที่สุดคือภาษา ซึ่งทุกบริบทสามารถนำมาเป็นสัญลักษณ์ได้หากถูกนำมาใช้แสดงความหมาย (กาญจนา แก้วเทพ, 2547)

สิ่งที่ภาพยนตร์นำเสนอให้เห็น จากภาพยนตร์ทุกเรื่องดังกล่าวล้วนมีการสะท้อนสังคมในมุมมองที่หลากหลาย แต่ทุกเรื่องนั้นได้ส่งผลให้คนดูได้ตระหนักถึงการดูแลและรักษาความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ครอบครัว ความสัมพันธ์ของคู่อริ จากการวิเคราะห์สิ่งที่ภาพยนตร์นำเสนอให้เห็น สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภาพยนตร์กับการสะท้อนภาพของสังคม (Movie as Reflection) ที่กล่าวว่า ภาพยนตร์เป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งที่ทำหน้าที่ “สะท้อนภาพของสังคม” เป็นสื่อที่มีการกระจายอย่างกว้างขวาง มีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้ชมจำนวนมาก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ภาพยนตร์จำเป็นต้องตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสังคม มีผู้เชื่อว่าภาพยนตร์เป็นงานที่ตกอยู่ในสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและการเมือง ภาพยนตร์เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมและเป็นผลผลิตของสังคมหนึ่ง และน่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจสังคมนั้นได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย กล่าวเช่นนี้เป็นการสะท้อนสังคมให้เห็นว่าภาพยนตร์มีความเกี่ยวข้องกับสังคม และเป็นภาพสะท้อนของสังคม (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2552)

การโหยหาอดีตในเรื่องจากภาพยนตร์ทุกเรื่องดังกล่าว ทุกตัวละครหลักล้วนมีการโหยหาอดีต กล่าวได้ว่าการโหยหาอดีตนั้นเป็นทั้งเรื่องที่ดีและไม่ดี เป็นทั้งความสุขและความทุกข์เพราะบางครั้งการคิดถึงอดีตที่ผ่านมา ก็ช่วยทำให้มีความสุข แต่ก็ทำให้ทุกข์ใจได้เช่นกันเมื่ออดีตเหล่านั้นไม่อาจหวนกลับมาในชีวิตได้อีกครั้ง จากการวิเคราะห์การโหยหาอดีตในภาพยนตร์ที่กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดการโหยหาอดีต (Nostalgia) สรุปได้ว่า

การโยยหาอดีตเป็นการคิดถึงอดีตในปัจจุบันหรือจินตนาการถึงโลกที่สูญเสียไปแล้ว William Kelly (1986) เป็นจินตนาการที่ถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์ทางวัฒนธรรม การโยยหาอดีตมีลักษณะของความรู้สึกที่มีความสุขปนความเศร้าเกี่ยวกับความทรงจำในอดีตที่ผ่านมา Marie A. Mills and Peter G. Cole man (อ้างใน รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2555) บางครั้งการโยยหาอดีตเป็นการช่วยให้จิตใจนั้นรู้สึกสบายใจจากความรู้สึกที่ได้สัมผัสเรื่องราวในอดีต ซึ่งการโยยหาอดีตเป็นพื้นฐานสำคัญในการก่อสร้างความเป็นตัวตน

การปรับตัวที่พบเห็นในภาพยนตร์ การปรับตัวในภาพยนตร์ที่ทำการศึกษานั้นต่างมีการปรับตัวโดยใช้กลไกป้องกันตนเองที่แตกต่างกัน นอกจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของตัวละครแล้ว ปัจจัยเรื่องสภาพแวดล้อมที่แต่ละตัวละครต้องพบเจอก็มีผลด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวโดยใช้กลไกป้องกันตนเอง (Adjustment by Defense Mechanisms) ที่กล่าวว่า การปรับตัวโดยใช้กลไกป้องกันตนเอง จะช่วยให้มนุษย์ได้ปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากปัญหาทางด้านอารมณ์ ปัญหาด้านบุคลิกภาพและปัญหาด้านความต้องการเพื่อให้มนุษย์อยู่ได้ในสภาพแวดล้อมหรืออยู่ร่วมกับปัญหานั้นๆ ได้ และจะช่วยปกป้องมนุษย์ให้พ้นจากความเครียด ความกังวลใจ ความคับข้องใจและความขัดแย้งใจ ซึ่งการปรับตัวนี้เป็นกลไกทางธรรมชาติที่มนุษย์ได้มาจากการสะสมประสบการณ์โดยประสบการณ์จะช่วยให้มนุษย์ปรับตัวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ถือเป็นนกรักษาสมดุลของชีวิต ให้รู้สึกสบายใจและมีความสุข (กันยา สุวรรณแสง, 2533)

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

1. ควรมีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ตรงที่ผ่านการสูญเสียคนในครอบครัว เพื่อให้ทราบถึงความคิด การตัดสินใจและความรู้สึกที่เกิดจากการสูญเสีย เพื่อให้ทราบว่าหลังจากเหตุการณ์เกิดขึ้น มีวิธีการใช้ชีวิตต่อไปในทิศทางใดบ้าง แล้วนำมาประกอบกรการสร้างตัวละครให้มีบทบาทตามสังคมมากยิ่งขึ้น
2. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการสร้างภาพยนตร์อื่นๆ มากขึ้น เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาสร้างสรรค์บทภาพยนตร์ให้มีมิติและมีชั้นเชิงในการเล่าเรื่อง

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ, (2547). *การวิเคราะห์สื่อ แนวคิดและเทคนิค*. กรุงเทพฯ : บริษัท แบรินด์เอจ จำกัด.
- กันยา สุวรรณแสง, (2533). *การพัฒนาบุคลิกภาพ*. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น
- เต็มศักดิ์ คทวนิช, (2546). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ธัญญา สังขพันธานนท์, (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. ปทุมธานี : นาค.
- นวมินทร์ รัตนพงศ์ธระ, สานิตย์ ฤทธิมนตรีและชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2561), บางขุนเทียนชายทะเล : การศึกษาปัญหาและการจัดการชุมชน, *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์* 11(2), 15-25.
- นริสร เตมียชยธนโชติ, (2563). *การสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยร่วมสมัยรางวัลสุพรรณหงษ์ พ.ศ. 2550-2559*, การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา.
- บุญรักษ์ บุญญะเขตมมาลา, (2533). *ศิลปะแขนงที่เจิด เพื่อวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ภาพยนตร์*. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์.
- พัฒนา กิตติอาษา, (2546). *มนุษย์วิทยาการศึกษาปรากฏการณ์โยยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, (2555). การโยยหาอดีต : ความเป็นอดีตในสังคมใหม่, *วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย*.
- วีรวัฒน์ อินทรพร, (2545). *ทักษะการเขียนภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่*.